

УДК 398.7:801.82(092)Мил

Я. В. Ставицька

УКРАЇНСЬКИЙ СНОТЛУМАЧНИЙ ФОЛЬКЛОР У ЗАПИСАХ ВАСИЛЯ МИЛОРАДОВИЧА: КОНТЕКСТНО-ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ

Стаття присвячена дослідженню снотлумачного фольклору: йдеться про записи сновидінь В. Милорадовича, які вийшли окремою публікацією, зміст і структура якої є надзвичайно цінним матеріалом для сучасних дослідників. Народний сонник В. Милорадовича передувє описам обрядів, що супроводжують народження, весілля і смерть, оскільки саме ці події, як зазначає упорядник, є найважливішими подіями людського життя.

Ключові слова: народний сонник, снотлумачний фольклор, народна обрядовість.

Статья посвящена изучению снотолковательного фольклора: речь идет о записях сновидений В. Милорадовича, которые были изданы в отдельной публикации, содержание и структура которой является чрезвычайно ценным материалом для современных исследователей. Народный сонник В. Милорадовича предшествует описаниям обрядов, сопровождающих рождение, свадьбы и смерть, поскольку именно эти события, как отмечает составитель, являются важнейшими событиями в жизни человека.

Ключевые слова: народный сонник, снотолковательный фольклор, народная обрядность.

The article deals with the investigation of oneirologic folklore: the question is the dream recordings of V. Myloradovych issued as a separate collection, whose content and structure are highly valuable material for modern researchers. The folk dream book of V. Myloradovych precedes the descriptions of rituals which accompany birth, wedding, and death, as it is these events, according to the compiler, that are the most significant in human life.

Keywords: folk dream book, oneirologic folklore, folk rites.

Активне дослідження снотлумачного фольклору розпочалося порівняно недавно, а вивчення механізму слов'янського народного тлумачення снів, за висновком М. Толстого, перебуває ще на ранній стадії [9, с. 310]. Науковцям відомі здобутки Люблінської та Московської етнолінгвістичних шкіл, у полі зору яких є й слов'янські снотлумачні тексти¹. Однак перші записи фольклорних снотлумачень були здійснені в кінці XIX – на початку XX ст. М. Кулішем, П. Чубинським, В. Ястребовим, В. Милорадовичем. Зокрема, останній з них 1897 року опублікував записи сновидінь у виданні «Сборник харьковского историко-филологического общества» під назвою «Обряды и песни Лубенского уезда, Полтавской губернии. Записанные в 1888–1895 г.». Відомі нам біографи В. Милорадовича оминули увагою саме цю публікацію, зміст і структура якої є надзвичайно цінним матеріалом для сучасних дослідників снотлумачного фольклору. Оскільки наукова спадщина В. Милорадовича досі не стала предметом спеціального вивчення, нагадаємо читачам окремі епізоди з біографії цього невтомного збирача фольклору.

Народився Василь Милорадович 13 січня 1846 року в с. Токарі (нині – Лохвицького району на Полтавщині). У 1869 році закінчив Харківський університет, працював помічником присяжного повіреного в Полтавському окружному суді, пізніше, до 1890 року, – мировим суддею в Лубенському повіті, де мав повагу й любов селян. Будучи на пенсії, він повністю присвятив себе вивченню української народної культури.

Одним з перших бібліографів В. Милорадовича був М. Сумцов, який звернув увагу на такі його публікації: «Свадебные песни в Лубенском уезде Полтавской губернии» (1890), «Рождественские святки в северной части Лубенского уезда» (1893), відзначивши чіткість структури й детальність викладу зібраного матеріалу. За висновком Володимира Гор-

ленка, В. Милорадович «був лише аматором науки, однак у галузі української етнографії та фольклористики кінця XIX – початку XX ст. він зробив не менше деяких професіональних учених» [1, с. 84].

Сучасні фольклористи активно використовують польові записи В. Милорадовича. Так, дослідник замовлянь і народних молитов Ігор Гунчик детально проаналізував українські лікувальні молитви за працею В. Милорадовича «Народна медицина в Лубенському пов. Полтавської губ.», а також зробив спробу з'ясувати погляди записувача на народну молитву як фольклорне явище [2]. Людмила Іваннікова в статті «Охоронні молитви» використала польові записи В. Милорадовича, що стосуються новобранців, які йшли на рекрутську службу (війну) [3]. Окремі фрагменти записів В. Милорадовича опубліковано в популярному виданні «Народного сонника» М. Дмитренка [5, с. 56, 74, 129].

Як це не дивно, але жоден з біографів не звернув увагу на те, що В. Милорадович фіксував і снотлумачний фольклор, відзначаючи його роль у контексті народної обрядовості.

Народний сонник у публікації В. Милорадовича передусім описам обрядів, що супроводжують народження, весілля та смерть. Вибір саме такої структури збірника сам записувач пояснює таким чином: «Так як за народними спостереженнями три події в житті людини достойні особливої уваги, народження, вінчання і смерть, то сні і інші речі передбачення самі собою групуються навколо цих найважливіших пунктів людського існування» [4, с. 2].

В. Милорадович один з перших у слов'янській фольклористичній зафіксував назву «народна онейромантика» (згодом цей термін утвердився в сучасних публікаціях) [6]. Він спостеріг зумовленість сновидінь циклами місяця і днями тижня, релігійними святами, а також указав на зв'язок снів із профетичними жанрами: ворожіннями, прокляттями [див.: 7].

Публікуючи власні записи, В. Милорадович відзначав паралелі з іншими друкованими джерелами («Онейрокритика» Артемідора, «Первісна культура» Е. Тайлора, «Труди етнографічно-статистичної експедиції в Західно-Руський Край» П. Чубинського).

Нижче подаємо «Народний сонник» В. Милорадовича за виданням «Обряды и песни Лубенского уезда, Полтавской губернии. Записанные в 1888–1895 г.».

ПРИМІТКА

¹ Див. публікації Є. Бартмінського, С. Небжеговської, М. Толстого.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. *Горленко В. В.* П. Милорадович (До 120-річчя з дня народження) // Народна творчість та етнографія. – 1966. – № 2. – С. 83–85.

2. *Гунчик І.* Василь Милорадович – збирач і видавець лікувальних народних молитов // Література. Фольклор. Проблеми поетики. – Київ : Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – 2013. – Вип. 38. – С. 67–72.

3. *Іваннікова Л.* Охоронні молитви // Міфологія і фольклор. – 2013. – № 4 (15). – С. 31–35.

4. *Милорадович В.* Обряды и песни Лубенского уезда, Полтавской губернии. Записанные в 1888–1895 г. Т. 10 : Сборник харьковского историко-филологического общества. – Харьков, 1897. – 223 с.

5. Народний сонник / упоряд., записи, передмова М. Дмитренка. – Київ : Вид. Микола Дмитренко, 2005. – 232 с.

6. *Разумова И.* Ониромантическая символика брака, рождения, смерти в современных устных рассказах // Сны и видения в народной культуре. – Москва, 2001. – С. 290–309.

7. Сны и видения в славянской и еврейской культурной традиции. – Москва, 2006. – 224 с.

8. *Сумцов Н.* Современная малорусская этнография. – Киев, 1897. – 85 с.

9. *Толстой Н.* Народные толкования снов и их мифологическая основа // Очерки славянского язычества. – Москва : Индрик, 2003. – С. 303–310.

SUMMARY

The earliest records of folk dream interpretations were made in the late XIXth – early XXth centuries by P. Kulish, P. Chubynskyi, V. Yastrebov and V. Myloradovych. In particular, the latter published in 1897 the records of dreams in the edition *The Collection of the Kharkiv Historical and Philological Society* titled *Rituals and Songs of Lubny District, Poltava Governorate*.

Vasyl Myloradovych was born on 13 January, 1846 in Tokari (now in Lkhvytsia District, Poltava Region). In 1869, he graduated from the Kharkiv University, thereafter served as an assistant barrister at the Poltava District Court, later, up to 1890 – as a magistrate in Lubny District, being esteemed and well-liked by all the villagers. Having retired, he entirely devoted himself to researching the Ukrainian folk culture.

The collection *Rituals and Songs of Lubny District, Poltava Governorate* consists of 4 principal parts: the initial part is called *Birth*; the second one is dedicated to young people, their games, pastimes and songs; the third – to wedding and wedding songs; and the fourth part – to funeral rites and songs.

V. Myloradovych, while recording the oneirologic folklore, marked its role in the context of folk rites. The folk dream book in the V. Myloradovych-published work precedes the descriptions of rituals which accompany such vital events as: birth (the moon in one's dream foresees the birth of a boy, the star – one of a girl); wedding (thieves are dreamt prior to wedding); and death (a dream of geese, or doves, flying away means death).

V. Myloradovych was one of the pioneers in Slavic study of folklore who has recorded the term *folk oneiromancy*. He has observed the dependence of dreams on lunar cycles and days of week, religious holidays, as well as pointed out the connection of dreams with the prophetic genres of fortune telling and cursing.

While publishing his own records, V. Myloradovych has drawn the parallels with the following published sources (*Oneirocritica* by Artemidorus Daldianus; *Primitive Culture* by E. Tylor; and *Proceedings of the Ethnographical-Statistical Expedition to the Western Rus Territory* by P. Chubynskyi).

Keywords: folk dream book, oneirologic folklore, folk rites.